

Jūsu teisēs sulaikius policijai

Europos Sąjungos pranešimo apie teises modelis

Fair

Trials

**“Teisė į informaciją yra teisės į teisingą
teismą pagrindas. Be jos, kitos
įstatymuose numatytos teisės,
praktiškai yra neveiksmingos.”**

Vengrijos Helsinkio komitetas

Kas yra teisė į informaciją?

Teisė į informaciją baudžiamajame procese užtikrina, kad kiekvienas sulaikytas asmuo žino, kodėl jis buvo sulaikytas ir kokie įrodymai surinkti prieš jį (susipažinimas su bylos medžiaga). Be to, prie jos priskiriama informacija apie asmens teises sulaikius, pvz., teisę tylėti arba kreiptis į advokatą. Nesuteikus šios informacijos, joks asmuo negalės savęs apginti ir ginčyti suėmimo.

Apie ką mes kalbame?

Čia mes dėmesį skiriame policijos sulaikytų ar suimtų asmenų teisei į informaciją. Konkrečiai aptariame Europos Sąjungoje (ES) priimtą modelį, užtikrinantį, kad visi policijos sulaikyti arba suimti įtariamieji ar kaltinamieji bus informuoti apie jų teises raštu, parengus paprastą ir suprantamą pranešimą apie teises.

Šiame dokumente pateikiamos išvados iš ES atlikto tyrimo šia tema, kurį atliko Bulgarijos Helsinkio komitetas, Vengrijos Helsinkio komitetas (kaip projekto koordinatorius), Lietuvos Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir „Rights International Spain“.

Šio leidinio parengimą finansiškai parėmė Europos Sąjungos Teisingumo programa. Visa atsakomybė už leidinio turinį tenka projekto partneriams, leidinio negalima laikyti išreiškiančiu Europos Komisijos poziciją.

Kokia problema?

Jei žmonės nežino savo teisių, jie negalės jomis pasinaudoti. Net jei žmonės informuojami apie jų teises, daugelis jų nesugeba jų iki galo suprasti, kadangi buvimas policijos areštiniėje kelia didelę įtampą, o informuojant vartojama kalba dažnai yra sudėtinga ir techninė.

“Jei jus sulaikytų, jūs negalėsite apskųsti sulaikymo, jei nežinosite, kaip tai padaryti, ar net, kad turite teisę tai padaryti. Žinoti savo teises sulaikymo metu yra esminė teisės į teisingą teismą sąlyga”

aiškios kalbos ekspertė, Vengrija

Be to, policijos institucijos dažnai mėgina priversti žmones atsisakyti savo teisių. Pavyzdžiui, daug sulaikytų žmonių praneša, kad policijos pareigūnai mėgina juos atkalbėti skambinti advokatui arba ragina duoti parodymus, sakydami, kad pasinaudodami šiomis teisėmis jie sudarys neigiamą nuomonę apie save arba jų sulaikymo laikotarpis bus ilgesnis.

“Labai dažnai policijos institucijos mėgina įkalbėti sulaikytus asmenis atsisakyti savo teisių, ypač teisės kreiptis į advokatą”

Baudžiamųjų bylų advokatas, Bulgarija

Kaip problema sprendžiama ES?

2012 m. ES priėmė direktyvą 2012/13 dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese. ES valstybėms narėms buvo duota laiko iki 2014 m. birželio 2 d. priimti nacionalinius įstatymus, kuriais perkeliamos Direktyvoje numatytos teisės.

Direktyvoje reikalaujama, kad įtariamieji ir kaltinamieji būtų skubiai informuoti tiek žodžiu, tiek raštu, pateikiant su jų teisėmis susijusią informaciją.

Šią informaciją reikia pateikti paprasta ir suprantama kalba, atsižvelgiant į konkrečius pažeidžiamų įtariamųjų arba kaltinamųjų, pvz., tautinių mažumų, užsieniečių ir protinę negalią turinčių žmonių, poreikius.

Kaip nurodyta kitoje puslapio pusėje esančioje lentelėje, informaciją apie tam tikras teises būtina pateikti tiek žodžiu, tiek raštu, tuo tarpu apie kitas teises galima paprasčiausiai informuoti raštu.

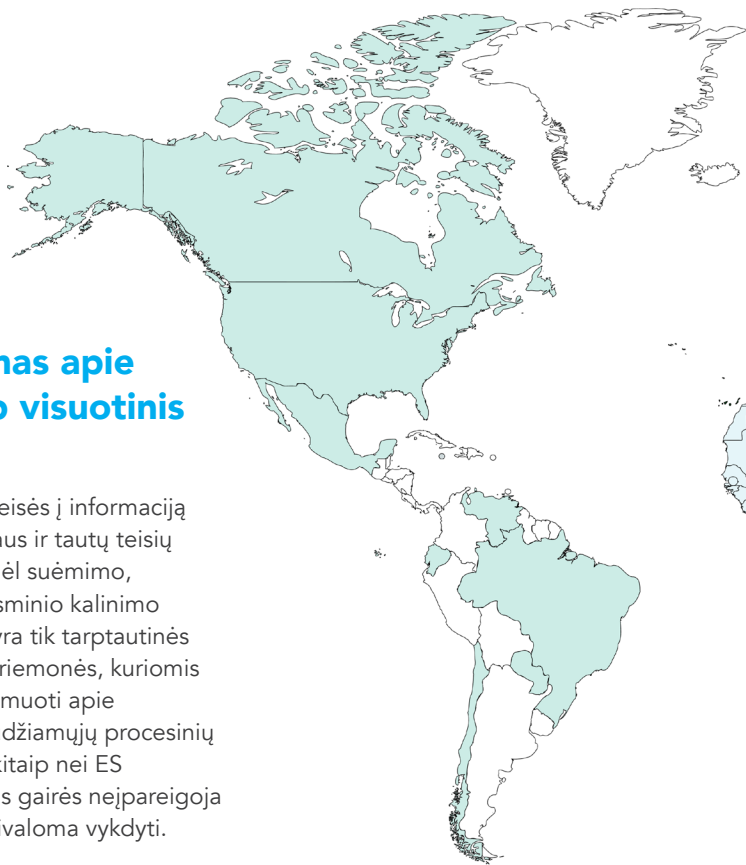
Europos Sąjungos pranešimo apie teises modelis

Teisė	Žodžiu	Raštu
Teisė kreiptis į advokatą	✓	✓
Teisė į nemokamą teisinę pagalbą	✓	✓
Teisė gauti informaciją apie kaltinimą	✓	✓
Teisė tylėti	✓	✓
Teisė gauti bylos medžiagą	✓	✓
Teisė informuoti valstybės atstovybę ir vieną asmenį	✗	✓
Teisė gauti skubią medicinos pagalbą	✗	✓
Informacija apie maksimalų sulaikymo laikotarpį	✗	✓
Pagrindinė informacija apie galimybę pagal nacionalinę teisę užginčyti suėmimoteisėtumą, pasiekti, kad sprendimas dėl sulaikymo būtų peržiūrėtas, ar prašyti sąlyginio paleidimo	✗	✓

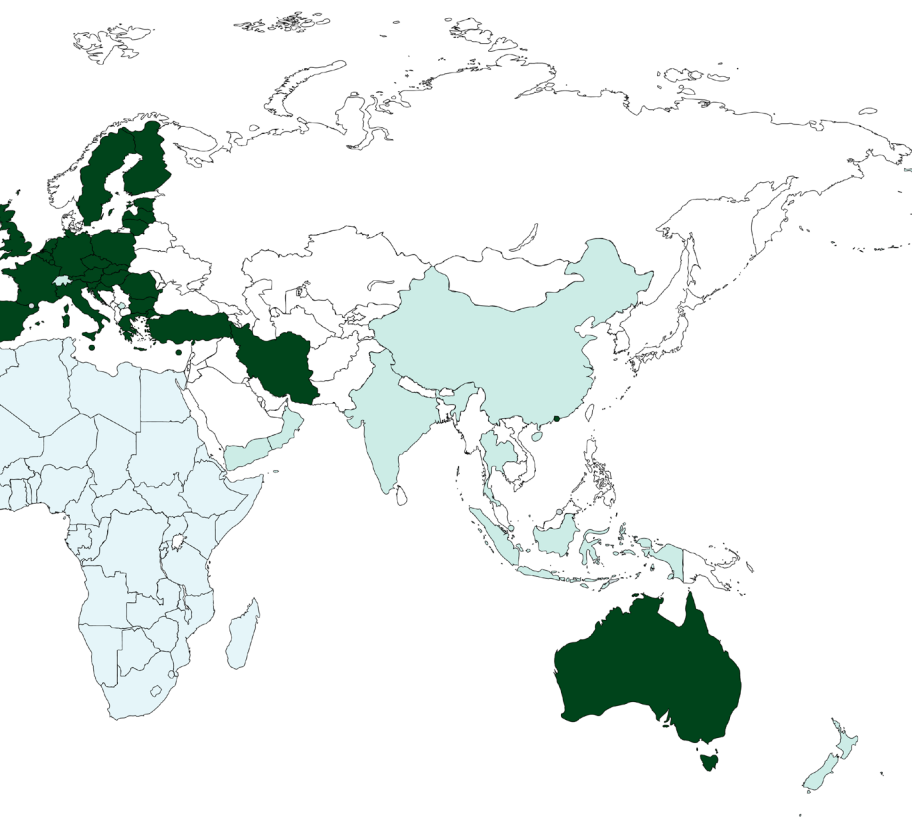
ES panešimas apie teises, kaip visuotinis modelis

ES direktyva dėl teisės į informaciją bei Afrikos žmogaus ir tautų teisių komisijos gairės dėl suėmimo, sulaikymo ir išteisinio kalinimo (Luandos gairės) yra tik tarptautinės arba regioninės priemonės, kuriomis reikalaujama informuoti apie teises imantis baudžiamųjų procesinių veiksmų. Tačiau, kitaip nei ES direktyva, Luandos gairės neįpareigoja teisiškai ir jų neprivaloma vykdyti.

58 pasaulio šalyse atlikome tyrimą ir sužinojome, kad informavimas apie teises nėra dažna praktika už ES ribų. Štai kodėl ES turėtų skatinti savo modelį visame pasaulyje.

Pagrindai:

- šalių, kuriose raštu pranešti apie teises yra privaloma, tyrimai;
- šalių, kuriose raštu pranešti apie teises nėra privaloma, tyrimai;
- Luandos gairių šalys.

Pranešimas apie teises veikia

Mūsų tyrimas rodo, kad pranešimas apie teises gali turėti teigiamo poveikio suprantant policijos sulaikytų ar suimtų asmenų teises, ypač tuomet, kai informacija pateikiama paprastai ir suprantamai, žmonėms suteikiama pakankamai laiko ją perskaityti ir, geriausia, kai yra asmuo, galintis jiems paaiškinti, tačiau jų neskatinantis atsisakyti teisių. Pavyzdžiui, Airijoje informacija apie teises pristatoma ir paaiškinama asmens, kuris nėra susijęs su vykdomu policijos tyrimu, todėl įtariamieji arba kaltinamieji yra geriau informuoti.

“Kiekvienam asmeniui įkalinimas kelia įtampą. Emocinė įtariamąjo būklė neleidžia jam / jai suprasti viską, kas sakoma žodžiu. Pranešimas apie teises leidžiam jam / jai į tai labiau įsigilinti, ypač per pertraukas, ir pakeisti greitai priimtą sprendimą (teisė tylėti, į advoka

Policijos pareigūnas, Prancūzija

Ką dar reikia atlikti

Tačiau mūsų tyrimo metu nustatyta daug neišspręstų problemų, įskaitant nurodytas toliau:

- Pranešimas apie teises ne visada pateikiamas sulaikytiems žmonėms. Kai kuriose jurisdikcijose, pvz., Bulgarijoje, įtariamieji negauna jokio rašytinio pranešimo, kadangi nacionalinė teisė nepripažįsta įtariamojo statuso.
- Kai pranešimai apie teises teikiami, dažnai skiriama nepakankamai laiko asmenims juos perskaityti ir suprasti arba dėl jų pasikonsultuoti su teisininkais. Pavyzdžiui, Ispanijoje kai kurie iš apklaustų teisėjų ir vertėjų sakė, kad įtariamieji arba kaltinamieji per trumpą laiką gauna daug informacijos, todėl jų sunku įsisavinti.
- Kai kuriose ES šalyse į pranešimus apie teises įtrauktos ne visos teisės. Pavyzdžiui, Prancūzijoje nepateikiama informacijos dėl teisės į teisinę pagalbą.
- Rašytiniai pranešimo apie teises vertimai ne visada pateikiami asmenims, nesuprantantiems valstybinės kalbos. Pavyzdžiui, Lietuvoje institucijos pasirūpina tik žodiniu vertimu.
- Policijos institucijos ir toliau mėgina atgrasyti žmones nuo pasinaudojimo pranešime apie teises pateiktomis teisėmis, ypač teise kreiptis į advokatą ar tylėti, o daugelyje vietų nepakanka šių praktiką draudžiančių apsaugos priemonių.
- Tačiau didžiausias iššūkis – pranešimų apie teises suprantamumas. Daugelyje šalių dokumentai rengiami pernelyg vartojant teisinius terminus, sudėtingus sakinius ir klaidinančią struktūrą, todėl žmonėms labai sunku suprasti jų teises. Kitose – pranešimai apie teises yra pernelyg paprasti, juose nepateikiama pakankamai informacijos, leidžiančios visapusiškai suprasti teises.

Kaip padaryti pranešimus apie teises labiau prieinamus

1 Vartokite suprantamą kalbą. Suprantama kalba – tai aiškus in formacijos pateikimas. Paprastai tariant, bendraujama suprantama kalba, jei kalbos struktūra ir forma yra tokia aiški, kad tikslinė auditorija:
Gali lengvai rasti, ko jiems reikia;
Supranta, ką jie ras; ir
Gali naudoti tą informaciją.

2 Įtraukite esminę informaciją apie visas Direktyvoje išdėstytas teises. Prie jos priskiriama informacija apie pasinaudojimo teisėmis pasekmes, pvz., teisės tylėti ir teisės į teisininką.

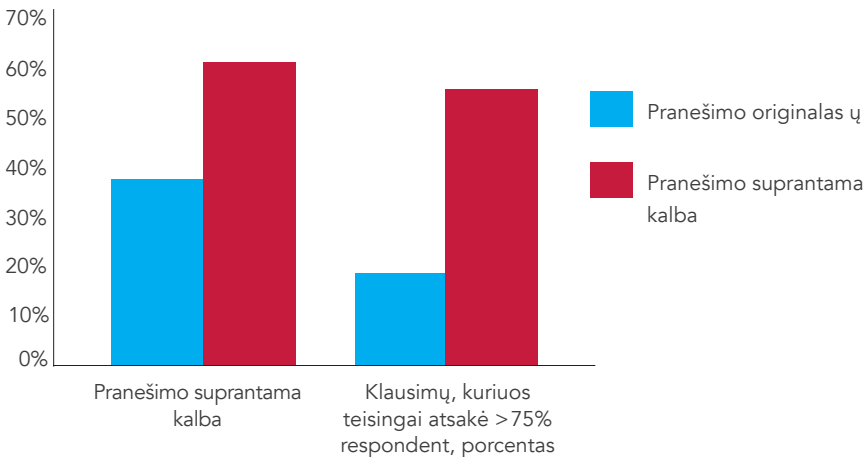
3 Į projekto rengimo procesą įtraukite suprantamos kalbos ekspertą ir tiesiogiai susijusias suinteresuotąsias šalis, įskaitant suimtus žmones, policijos pareigūnus, teisėjus ir prokurorus.

4 Patikrinkite pranešimų apie teises projektus, naudodami puslapyje išdėstytą tikrinimo modelį, ir įtraukite vertinimo išvadas į būsimus projektus. Siekiant parengti prieinamus pranešimus apie teises gali prireikti kelių bandymų, kad jie taptų kuo suprantamesni.

Kas nutinka tai darant

Vengrijos Helsinkio komitetas (VHK) peržiūrėjo Vengrijos pranešimą apie teises pagal suprantamos kalbos principus ir baudžiamųjų bylų advokatų apklausą. Norint pašalinti nustatytas suprantamumo problemas buvo parengtas naujas pranešimas. Pranešimas buvo ilgesnis už esamą, jame pateikiant daugiau informacijos apie teises, tačiau jo kalba ir struktūra buvo suprantamesnė.

Norėdami patikrinti projektą, VHK sudarė dvi iš 200 asmenų, kurių išsilavinimo lygis atitinka Vengrijos kalinių vidurkį, sudarytas grupes. Pirmajai grupei buvo duotas esamas pranešimas apie teises, tuo tarpu antroji gavo naująjį variantą. Abiem grupėms buvo užduodami klausimai, norint patikrinti, kaip jie supranta teises. Naudojant naują projektą, rezultatai parodė žymų supratimo pagerėjimą.

Rekomendacijos

Pranešimų apie teises turinys

- Įsitikinkite, kad pranešimuose apie teises nurodomos bent visos ES direktyvoje nurodytos teisės ir papildomos nacionaliniais teisės aktais užtikrinamos teisės.
- Pateikite papildomus paaiškinimus apie teisę tylėti ir teisę kreiptis į advokatą, taip pat ir informaciją dėl galimų pasekmių arba pavojų atsisakius šių teisių.
- Rengdami pranešimo apie teises projektą, naudokite suinteresuotųjų šalių įsitraukimui, projektų rengimui ir tikrinimui numatytą, šiame dokumente išdėstytą metodologiją.
- Pašalinkite itin techninius terminus ir teises sąvokas, padedant suprantamos kalbos ekspertams ir dalyvaujant žemesnį išsilavinimą turinčių asmenų grupėms.
- Naudokite formatavimą, norėdami pažymėti pagrindines informacijos dalis. Norėdami pažymėti svarbų tekstą, geriau naudokite įtraukas, paryškino ir kitus metodus. Aiškesnis ir vizualiai patrauklesnis formatas padėtų suprasti apie teises pateiktą informaciją.

Pranešimų apie teises įteikimas

- Pasirūpinkite, kad visi įtariamieji ar asmenys, dėl kurių atliekamas tyrimas, nepaisant nacionalinių apibrėžimų, gautų pranešimą apie teises.
- Pranešimą apie teises pateikite sulaikymo metu ir likus pakankamai laiko iki pirmosios apklausos, kad įtariamieji turėtų laiko jį perskaityti ir suprasti.
- Duokite laiko ir galimybę įtariamajam pasikonsultuoti su tyrimu nesusijusiu asmeniu dėl pranešimo turinio, pratęsdami šiuo metu pradiniam pokalbiams su advokatais užtikrinamą laiką (jei toks yra).

- Pasirūpinkite, kad įtariamieji ir kaltinamieji, kurie buvo sulaikyti ar suimti, galėtų pasilikti pranešimą apie jų teises visą jų laisvės suvaržymo laikotarpį, kad jie galėtų jį perskaityti ir peržiūrėti, mažiau stresinėse situacijose.
- Pasirūpinkite, kad pranešimas apie teises būtų viešai ir lengvai prieinamas.
- Pagalvokite apie galimybę paskirti su policijos tyrimu ne susijusį asmenį, kuris pristatytų ir paaiškintų pranešimą apie teises policijos nuovadoje.
- Pasirūpinkite, kad būtų taikoma įprastinė procedūra patikrinti, ar įtariamasis iš tiesų supranta savo teises.

Ištaisomosios ir prevencinės priemonės

- Pasirūpinkite, kad pranešimų apie teises įteikimas būtų privalomas pagal nacionalinę teisę, kaip numatyta ES direktyvoje.
- Garantuokite, kad nacionalinėje teisėje būtų numatytos teisių gynimo priemonės, atvejais, kai nebuvo įteiktas paprastas ir suprantamas pranešimas apie teises.
- Pasirūpinkite mokymais policijai apie pranešimo apie teises svarbą, nurodydami kodėl teisės naudingos ne tik įtariamajam, bet ir visam baudžiamajam procesui.

Quiénes somos

BULGARIAN
HELSINKI
COMMITTEE

Bulgarijos Helsinkio komitetas (BHK)

BHK buvo įsteigtas 1992 m., kaip nepriklausoma nevyriausybinė žmogaus teisių apsaugos organizacija. Komiteto uždaviniai – skatinti kiekvieno asmens žmogaus teisių pagarbą, taip pat teisinę reformą, kad Bulgarijos teisė atitiktų tarptautinius žmogaus teisių standartus, pradėti visuomenės diskusijas dėl žmogaus teisių problemų, palaikyti žmogaus teisių apsaugą ir populiarinti žmogaus teisių gynimo priemones.

Fair

Trials

Fair Trials

„Fair Trials“ dirba Europoje siekdami užtikrinti teisę į teisingą teismą pagal tarptautinių mastu pripažįstamus teisingumo standartus.

Mūsų vizija – pasaulis, kuriame gerbiama kiekvieno asmens teisė į teisingą teismą. „Fair Trials“ padeda žmonėms suprasti ir ginti jų su teisingu bylos nagrinėjimu susijusias teises, vykdydama savo teisės ir politikos darbą sprendžia pagrindines neteisingumo priežastis bei veda tikslinius mokymus ir vykdo tinklų kūrimo veiklą, kad padėtų teisininkams ir kitiems žmogaus teisių gynėjams jų darbe ginant teises į teisingą bylos nagrinėjimą.

Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Lietuva

(ŽTSI) Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI)

– nevyriausybinių, pelno nesiekianti viešosios

advokacijos organizacija. Nuo įsikūrimo 2003 m. siekianti, kad nacionaliniai teisės aktai ir jų taikymo praktika atitiktų tarptautinius žmogaus teisių įsipareigojimus. ŽTSI savo veikloje atlieka tyrimus, teikia pasiūlymus teisės aktams, rengia ataskaitas tarptautinėms žmogaus teisių priežiūros institucijoms, imasi bylų teismuose strateginiais žmogaus teisių klausimais, teikia ekspertines konsultacijas ir organizuoja mokymus teisėsaugos pareigūnams.

Hungarian Helsinki Committee

Vengrijos Helsinkio komitetas (VHK)

VHK yra viena pagrindinių nevyriausybinių žmogaus teisių organizacijų Vengrijoje ir Centrinėje Europoje. Ji stebi, kaip Vengrijoje teisiškai

įgyvendinamos tarptautinėse žmogaus teisių priemonėse numatytos žmogaus teisės, teikia teisinės gynybos paslaugas valstybinių institucijų piktnaudžiavimo žmogaus teisėmis aukoms ir informuoja visuomenę apie teisių pažeidimus.

Rights International Spain (RIS) RIS yra nevyriausybinių, nepriklausoma organizacija, kurią sudaro tarptautinėje teisėje

besispecializuojantys teisininkai. Organizacijos misija – skatinti ir ginti žmogaus teises bei pilietines laisves. Be to, RIS dirba skatindama geresnį tarptautinės žmogaus teisių teisės supratimą ir taikymą.

“Teisė į teisingą teismą yra vienas iš teisingos visuomenės kertinių akmenų. Be teisingų teismų, būtų įkalinami nekalti žmonės, o įstatymo viršenybė ir visuomenės pasitikėjimas teisingumo sistema žlugtų. „Fair Trials“ – tai išskirtinis žmogaus teisių fondas, padedantis viso pasaulio kaltinamiesiems ginti šią esminę teisę ir siekiantis teisingesnių baudžiamosios teisės sistemų.”

Fair Trials

FairTrials

@FairTrials

FairTrials.org

Fair

Trials